

VERGİ YÜKÜ VE KAMU HARCAMALARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ (1970-2019)

THE RELATIONSHIP BETWEEN TAX BURDEN AND PUBLIC SPENDING: AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON TURKEY (1970 - 2019)

Osman GEYİK*

Fatma TURNA**

ÖZ

Vergi yükü konusu mükelleflerin vergiye uymunu belirleyen önemli bir etmen olarak değerlendirilmektedir. Vergi yükü artıkça mükelleflerin vergilere karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışların da nitelik değiştirdiğini ifade etmekte yarar vardır. Artan vergi yükü oranınca kamu harcamalarında bir artışın meydana gelip gelmediği konusu bu açıdan mükellefler için önemli bir hal almakta, vergi gelirleri ve vergilendirme süreci üzerinde çeşitli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de 1970-2019 döneminde vergi yükü ile tam kamusal mallara yönelik kamu harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkinin tespiti için yapısal kırılmalı Gregory-Hansen eşbütünleşme testi kullanılmış ve değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur. Uzun dönem katsayılarının tahmininden elde

ABSTRACT

The issue of tax burden is considered to be an important factor in determining the tax compliance of taxpayers. It is worth noting that as the tax burden increases, the attitudes and behaviours of taxpayers towards tax also change. In this respect, the question of whether an increase in public spending takes place at the same rate of an increase of the tax burden gains importance for taxpayers and has various effects on tax revenues and taxation. This study examines the relationship between tax burden and public spending on public goods in Turkey during 1970 to 2019. The Gregory-Hansen structural fracture cointegration test was used to identify this relationship and a long-term relationship was found between the variables. The results obtained from the estimates of

* Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Maliye Teorisi Anabilim Dalı, osmangeyik@gmail.com, ORC-ID: 0000-0001-9885-9638.

** Arş. Gör. Dr., Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, fatmaturna86@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-9400-4795.

Geyik, O., Turna, F. (Eylül 2021). Vergi Yükü ve Kamu Harcamaları İlişkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1970-2019), *Vergi Raporu*, 264, (189-203).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 21.06.2021 / M.K.T.: 25.08.2021

edilen sonuçlar vergi yükündeki %1'lik artışın kamu harcamalarını %0,51 artırdığını göstermiştir. Vektör hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testine göre uzun dönemde vergi yükünden kamu harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda artan vergi yükü oranından daha fazla düzeyde kamu harcaması yapılarak mükelleflerin vergilere karşı uyumu sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Vergi yükü, kamu harcamaları, nedensellik, eşbütünleşme, zaman serileri

JEL Sınıflandırma Kodları: E60 , K34 , H2.

GİRİŞ

Kamu maliyesi ve makroekonomideki en tartışmalı konulardan biri kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin doğasıdır. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde artan bütçe açıkları, ekonomistler ve politikacılar arasında her daim tartışmaya neden olmuştur¹. Nitekim siyasi mekanizmanın devlet harcamalarını vergi gelirlerine göre daha etkili ve daha kolay bir şekilde yönlendirebildikleri² düşünüldüğü zaman yapılan tartışmalarında pek de yersiz olmadığı anlaşılmaktadır.

Değişen ekonomik koşullar ve devletin ekonomi içerisindeki rolünde meydana gelen artış bu konuların sürekli olarak irdelenmesine neden olmuş ve yeni çalışma alanları oluşturmuştur. Özellikle yaşanan ekonomik ve sosyal buhranların ardından, kamu harcamalarında meydana gelen artış kamu gelirlerine de duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuştur. Devletin ekonomide daha fazla yer alma gereğinin ortaya çıkardığı bu durum mükellefler üzerinde daha fazla vergi yükü oluşmasına neden olarak mükelleflerin vergi uyumlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

the long-term coefficients showed that a 1% increase in the tax burden increased public spending by 0,51%. According to the Granger causality test based on the vector error correction model, a one-way relationship of causality was established from tax burden to public spending in the long term. Based on these results, it is safe to say that tax compliance of taxpayers can be achieved by making more public spending than the rate of increase of tax burden.

Keywords: Tax burden, public spending, causality, cointegration, time series

JEL Classification Codes: E60 , K34 , H2.

Vergi yükünün optimal vergileme sorununu ortaya çıkaracağı ve bu nedenle vergiye karşı sergilenecek olan tutum ve davranışların önemli bir belirleyicisi olması durumu bu konuyu daha da anlamlı hale getirmektedir. Bunun yanı sıra kamu harcamalarının vergi gelirleriyle olan ilişkisi incelenmeye değer bir alandır. Bu konuyu değerli ve anlamlı kılan en önemli husus mükelleflerin ödemiş oldukları vergilerle almış oldukları hizmetler arasında ilişki kurmalarından kaynaklanmaktadır. Ödenen vergilerle faydalanan kamu hizmetleri diğer bir ifadeyle kamu harcama miktarı bu aşamada önemli bir hal almaktadır. Çünkü; mükellefler vergilere karşı sergileyecekleri tutum ve davranışları ödedikleri vergilere karşılık almış oldukları kamu hizmet miktarıyla ilişkilendirmektedirler.

Bu konuda Türkiye'de yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, vergi gelirleri ile kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi açısından ya da vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki nedensel ilişkilere yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise mevcut literatüre ek olarak, vergi

¹ Christian RİCHTER ve Paparas DİMİTRİOS. "Taxandspend, spendandtax, fiscalsynchronisationorinstitutionalseparation? Examiningthecase of Greece". Romanian Journal of Fiscal Policy. Cilt 4, Sayı 2. 2013. s. 1.

² Turgay BERKSOY ve İbrahim DEMİR. "Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye'de Vergi Yükü Üzerinde Politik Etkiler". 19. Türkiye Maliye Sempozyumu. Antalya/Belek. Ağustos 2014. s. 567.

yükü ile kamu harcamaları arasındaki ilişki doğrudan incelenmiş ve bu durumun mükelleflerin vergi uyumuna etkisinin olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Vergi yükü ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin irdelendiği çalışmanın literatürde daha önce doğrudan incelenmemiş bir konu olması bakımından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca mükellef davranışlarının belirleyicisi olması bakımından oldukça önemli bir yere sahip olan vergi yükü kavramının kamu harcamalarıyla olan ilişkisinin tespiti ve bu sayede vergi yükünde meydana gelen artışın kamu harcamalarına yansımalarının boyutunun araştırılması, mükellef davranışlarının analizi açısından da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenler, vergi yükü ile kamu harcamaları ilişkisinin analizini anlamlı kılmaktadır.

1- TEORİK ÇERÇEVE

Verginin genel olarak ne anlama geldiğini hemen herkes az çok bilmektedir. Bu doğrultuda vergi kimine göre hizmet bedeli, kimine göre genel giderlere katılma bedeli, kimine göre ise sigorta primi olarak değerlendirilmiştir³. Mükellefler yüklendikleri mali yük dolayısıyla verginin etkisini anlayabilmektedir. Mükellef olmayanlar ise verginin etkisini bildikleri için vergiden kurtulma imkânı bulmaktadır. Kısacası, vergi, mükellef olunsun olunmasın herkes için gayet nettir; devlete zorunlu ve karşılıksız olarak yapılan ödemelerdir⁴.

Vergi konusunda genel kabul gören anlayış; verginin” *kamusal ihtiyaçların giderilmesi için hukuksal zor altında, kesin ve karşılıksız olarak kamuya aktarılarak yapılan maddi bir ödeme...*”⁵ olduğudur. İşte bu noktada, devletin egemenliğini kullanarak kişilerin maddi malvarlığından belli bir kısmını talep etmesi kişilere maddi anlamda bir yük⁶ oluşturmaktadır. ‘Yük’ tanımlaması ile betimlenen bu mali yük kavramı ise öğretilerde vergi yükü kavramını karşılamaktadır. Bu anlamda vergi yükü, devletin egemenlik şartlarına bağlı olarak, mükelleflerin servetleri, harcamaları ve gelirleri üzerinden kamu gücüne dayalı olarak alınan ve mükellefi belli bir baskı altında tutan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır⁷. Başka bir ifadeyle vergi yükü, ülkelerin içerisinde mevcut olan iktisadi kaynaklardan, o ülkelerin yatırım ve tüketim harcamalarını giderebilmek adına ayrılan pay olarak tanımlanmaktadır⁸. Yani en kısa ifadeyle vergi yükü, kişilerin toplam gelirlerinden kamuya aktardıkları kısmı ifade etmektedir⁹.

Vergi yükü konusunda maliye yazınında birçok tanım yer almaktadır. Bunların bazıları şunlardır; vergi yükü, vergi ile vergi matrahı arasındaki nisbi ölçüyü ifade etmektedir. Kişi ya da kurumların kazançlarının veya servetlerinin vergilendirilmesi durumunda gelirlerinde meydana gelen azalma vergi yükümlülükleri üzerinde negatif etkilere neden olmaktadır¹⁰. Diğer bir tanımda ise; vergi yükü, ödenen vergi tutarının yanı sıra üzerinden alınan gelir ve servet arasındaki ilişkiyi

³ Cemil RAKICI ve Tarık VURAL. “Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yükü Ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. Cilt 3. Sayı 2. 2011. s. 63.

⁴ S. Ateş OKTAR. *Vergi Hukuku*. Türkmen Kitabevi. İstanbul. Eylül 2014. s. 1-2.

⁵ Selim KANETİ. *Vergi Hukuku*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını. İstanbul. 1986/1987. s. 4.

⁶ Cemil Rakıcı ve Tarık VURAL. *a.g.m.* s. 63.

⁷ Taha Emre ÇİFTÇİ ve diğerleri. “Vergi Yükünün Düşürülmesine İmkân Yaratılması Bağlamında Alternatif Gelir Kaynakları”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. Cilt 4. Sayı 2. 2012. s. 83.

⁸ Esra UYGUN ve Hicran KASA. “Vergi Yükü Kavramı: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinin Karşılaştırılması”, *International Journal of Academic Value Studies*. Cilt 3. Sayı 14. 2017. s. 31.

⁹ İ. Halil BAĞDINLI. “Vergi Yükü ve Vergi Rekabeti”, *Sorumlu Vergicilik – KPMG*. Haziran 2016. s. 119.

¹⁰ Esfender KORKMAZ. *İktisadi Gelişme ve Mali Sistem*. Filiz Kitabevi, İstanbul 1998.s.22.

ifade etmektedir¹¹. Son olarak; vergi yükü kavramı, mikro düzeyde vergi mükelleflerinin ödemiş oldukları vergilerle kişisel gelirleri arasındaki oransal ilişkiyi ifade ederken makro düzeyde ise vergi ve benzeri gelirlerin gayri safi yurt içi hasılaya oranıyla açıklanmaktadır¹².

Ödenen vergi miktarının verginin konusunu oluşturan değerler üzerindeki payı arttıkça vergi yükünde de artış meydana gelmektedir. Vergi yükü, ödenen vergi miktarını değil, ödenen verginin vergiye konu olan değer içerisindeki payını ifade etmektedir. Bu nedenle ödenen vergilerle ödeme

gücü arasında bir ilişki vardır¹³.

Vergi yükü kavramı öğretide, gerçek vergi yükü, gayri safi vergi yükü, bölgesel, sektörel, kişisel, sosyal tabakalar itibarıyla vergi yükü ve safi vergi yükü şeklinde değişik açılardan ifade edilmektedir¹⁴. Ancak vergi yükü hesaplanmasında kişilerin doğrudan bir şekilde yaptığı ödemeler ile dolaylı bir şekilde yaptığı ödemelerde göz önünde bulundurulmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında zaman farklı vergi yükü tanımlarının olduğu görülmektedir. Söz konusu vergi yükü türleri ve hesaplanması tablo 1’de yer almaktadır¹⁵.

Tablo 1: Vergi Yükü Türleri ve Hesaplanması

Vergi Yükü Türleri	Vergi Yükünün Hesaplanması
Toplam Vergi Yükü	Vergi Gelirleri Toplamı / GSMH
Bireysel Vergi Yükü	Bireyin Ödediği Toplam Vergi / Bireyin Toplam Geliri
Net Vergi Yükü	Ödenen Vergi – Kamu Hizmetlerinden Elde Edilen Fayda / Bireyin Toplam Geliri
Gerçek Vergi Yükü	(Ödenen Vergi + Bireye Yansıyan Vergi) – (Kamu Hizmeti –Yansıtılan Vergi) / Bireyin Toplam Geliri

Kaynak: Esra Uygun ve Hicran Kasa. *a.g.m.* s. 31.

Öte yandan, öğretide farklı türlerde ifade edilen vergi yüklerinin azalması veya artması vergi politikalarını etkilemektedir ve bu durum makro-ekonomik değişkenler açısından ne derece etki oluşturduğunu göstermesi bakımından önemlidir⁶. Ayrıca vergi yükü, bireylerin katlanmak zorunda kaldıkları vergi yükünün belirlenmesi açısından ne denli önemli ise ekonomik istikrar/büyümeye gelir dağılımı gibi makroekonomik

amaçların gerçekleştirilmesi bakımından da oldukça önemlidir¹⁷.

Devletler, kamu hizmeti sunmak için kamu harcaması yapmak zorundadır. Türkiye’de, ekonomik büyüme ve istikrar amaçlı olmak üzere uygulanabilecek en uygun vergisel teşvik kamu harcamalarının güvenilir gelir kaynağı ile sağlanmasıdır. Yani, harcamaların sağlam vergileme yöntemi ile karşılanabilecek duruma getirilmesidir¹⁸. Dola-

¹¹ Abdurrahman AKDOĞAN. *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi. Ankara 1999. s.440.

¹² İsmail TÜRK. *Kamu Maliyesi*. Turhan Kitabevi. Ankara 1992. s.224.

¹³ İhsan Cemil DEMİR. *Türkiye’de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*. DORA. Afyonkarahisar 2013. s.7.

¹⁴ Alper ŞAHİN. “Türkiye’de Optimal Mali Kurallar Açısından Vergi Politikaları ve Vergi Yükü Değerlendirmeleri”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Isparta 2009. s. 74.

¹⁵ Esra UYGUN ve Hicran KASA. *a.g.m.* s. 31.

¹⁶ Taha Bahadır SARAÇ. “Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, Maliye Dergisi. Sayı 169. Temmuz-Aralık 2015. s. 23.

¹⁷ Esra UYGUN ve Hicran KASA. *a.g.m.* s. 31.

¹⁸ Atilla YANPAR. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara 2007. s. 161.

yısıyla harcamaların en düşük maliyetle finanse edilmesi önemlidir. Genel anlamda kamu harcamalarının finansmanı, borçlanma, vergileme ya da para basma gibi yöntemlerle karşılanmaktadır¹⁹. Ancak çalışmanın konusunu kamu harcamaları ile vergi yükü arasındaki ilişki oluşturduğu için bu çalışmada kamu harcamalarının vergileme yoluyla finansmanı dikkate alınmıştır.

Kamu otoritesi, vergi politikalarını belirleme bakımından tekel bir güce sahiptir. Bu tekel güç sayesinde devletler, vergi yükünü maksimize edebildiği gibi minimize de edebilmektedir. Ancak vergi yükünün büyüklüğü kadar dağılımının da vergilemede adalet ilkesi gereği önemli olduğu bir gerçektir²⁰. Nitekim A. Smith kişilerin, faydalandıkları kamu hizmetleri ile bağlantılı olarak kamu harcamalarına katılmaları gerektiğini belirtmektedir²¹. Bu anlamda vergi yükünün dengeli ve adil dağılımı önem arz etmektedir. Kaldı ki; Anayasa'nın²² md. 73/2 fıkrasına göre, *"vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır"*. Dolayısıyla kamu harcamalarının finansmanında; kimden ne kadar vergi toplanacağı, vergileme zamanının ne olacağı, vergi konularının neleri kapsayacağı, istisna ve muafiyetlerin hangi mükelleflere uygulanacağı gibi konular önemlidir. Bu anlamda siyasi mekanizmalar, vergi oranlarını artırarak ya da azaltarak, muafiyetlerin ve istisnaların kapsamlarını değiştirerek vergi yükünün dağılımını veya büyüklüğünü kolayca değiştirebilmektedir²³. Siyasi mekanizmaya sunulan bu yetkinin temeli Anayasa'nın md.73/4 fıkrasına dayanmaktadır.

Söz konusu maddede; *"Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir"* ifadesi yer almaktadır. Böylece söz konusu hükümle siyasi mekanizmaya, vergi resim harç ve benzeri mali yükümlülükler açısından istisna, muafiyet ve indirim oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi verilerek vergi yükünün sektörel, sınıfsal ve coğrafi dağılımını belirleyebilme imkânı sunulmaktadır²⁴.

Türk vergi sisteminde dolaylı vergiler, vergi gelirleri içerisinde büyük bir ağırlık oluşturmaktadır. Vergi yapısının gelirden ya da servetten daha çok tüketim odaklı olması vergilemede adalet ilkesi nedeniyle eleştirilen bir konudur. Nitekim 1980'li yıllarda servet ve gelire bağlı olarak alınan dolaysız vergilerin oranı yaklaşık %64 iken, aynı oran 2020'de yaklaşık %34'e kadar düşüş göstermiştir. Bu süre zarfında Türkiye, gelir unsurlarını etkin bir şekilde vergilendirebileceği bir sistem kuramadığı için hükümetler borçlarla doğru orantılı olarak artan gelir ihtiyaçlarını karşılayabilme adına kolay olanı seçmiş ve devamlı olarak dolaylı vergileri artırma yoluna gitmiştir²⁵. Ancak dolaylı vergilerin elde etme kolaylığı bakımından önemli bir üstünlüğü olmasına rağmen adil olmayan bir özelliği de bulunmaktadır. Nitekim dolaysız vergiler, mükelleflerin kazancı ile orantılı olarak toplandığı için vergi adaletini sağlarken; dolaylı vergiler ise az kazanan mükel-

¹⁹ Turgay BERKSOY ve İbrahim DEMİR. *a.g.m.* s. 565-573.

²⁰ Turgay BERKSOY ve İbrahim DEMİR. *a.g.m.* s. 573.

²¹ Önder ÇALCALI. *"Kamu Maliyesi Perspektifinden Adam Smith"*, International Journal of Economic and Administrative Studies. Sayı 11. Yaz 2013. s. 89-108.

²² 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (www.mevzuat.gov.tr/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.

²³ Turgay BERKSOY ve İbrahim DEMİR. *a.g.m.* s. 560-568.

²⁴ Turgay BERKSOY ve İbrahim DEMİR. *a.g.m.* s. 571.

²⁵ Atilla YANPAR. *a.g.m.* s. 118.

leflerden göreceli olarak fazla alındığı için vergi adaletinin oluşumuna engel olmaktadır. Dolayısıyla bir ekonomide dolaylı vergilerin oranı fazla ise gelir dağılımında eşitliği oluşturmak zorlaşmaktadır²⁶. 2020 yılında sadece ÖTV ve KDV'den toplanan gelir, 437,8 milyar lira ile toplam vergi gelirinin %52,6'sını oluşturmaktadır. Bu da Türkiye'de yaşayan yaklaşık 83 milyon vatandaşın dolaylı vergiler açısından ciddi bir vergi yükü altında kaldığını göstermektedir²⁷. Bu anlamda ülkemizde hâlihazırda var olan vergi yükünün üçte ikilik kısmı, gelişmiş ülkelerin aksine ağırlıklı olarak dolaylı vergiler üzerinde kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte dolaylı vergilerin toplam vergi yükünün üçte ikisini oluşturması, Anayasa'nın md. 73/2 fıkrasında yer alan, "*vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır*" maddesine uygun düşmemekte ve Anayasa'ya aykırı bir nitelik taşımaktadır²⁸.

Türkiye'de gelişmiş ülkelere göre düşük bir vergi yükünün bulunduğu da bir gerçektir²⁹. Bu durum, bir yandan vergi tabanının genişlemesine yönelik yapısal bir vergi reformunun yapılamadığını, bir yandan bazı mükelleflerin vergi yükünü ağırlaştırdığını diğer yandan ise yapılan harcamaların olması gerektiği şekilde finanse edilemediğini göstermektedir³⁰. Nitekim 2020 yılında toplam vergi gelirleri içerisinde doğrudan vergilerin oranı yaklaşık %34 iken; dolaylı vergilerin oranı

%66 olarak belirlenmiştir. Buna göre, Türkiye'de vergi yükünün, dolaylı vergiler üzerinde kaldığı³¹ ve dolayısıyla Türkiye'nin adil bir vergileme sistemini sağlama bakımından olumsuz bir vergi sistemine sahip olduğu görülmektedir.

Vergi yükünde meydana gelen herhangi bir artış, toplumun tüm kesiminden ziyade; kayıtlı mükellefler üzerinde kendini göstermektedir³². Bu durumda vergi yükünün gittikçe daha fazla dürüst mükellefler üzerinde kaldığını ve mükelleflerin giderek vergi mevzuatına uyumunun zayıfladığını³³ göstermesi bakımından önemlidir³⁴. Nitekim Türkiye'de vergi yükünün bölgesel dağılımını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalarda, vergi yükünün bölgeler arasında dağılımında dengesiz bir yapıda olduğu belirtilmektedir³⁵.

Vergi yükü ödenen vergiye, ödenen vergi ise çeşitli faktörlere bağlıdır. Söz konusu bu faktörler, (muafiyetler, istisnalar, vergi kaçakçılığı, vergi teşvikleri, verginin yansıması ve vergiden kaçınma gibi) vergi yükünün artışını ve azalışını etkileyebilmektedir³⁶. Öte yandan, verimliliğini kaybetmiş bazı istisna ve muafiyetlerin hâlâ uygulanabilir olması, vergi matrahlarını aşındırmakta ve dolayısıyla vergi gelirlerinin azalmasına sebebiyet vermektedir. Etkinliği olmayan bu tür vergisel teşvikler bir taraftan vergi gelirlerini azaltmakta diğer taraftan ise vergi yükünün belli bir kesim üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Türkiye'de

²⁶ Mahfi EĞİLMEZ. "*Vergi Yüğü*", 9 Aralık 2012. (www.mahfiegilmez.com/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.

²⁷ Emre DEVECİ. "*2020'de Neye ne Kadar Vergi Ödedik? Ozan Bingöl 15 Soruda Anlattı*", Sözcü Gazetesi. 16 Ocak 2021. (www.sozcu.com.tr/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.

²⁸ Uluslararası Şeffaflık Derneği. "*Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergiler*". (www.seffalik.org/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.

²⁹ Uluslararası Şeffaflık Derneği. *a.g.m.*

³⁰ Atıla YANPAR. *a.g.m.* s. 114-115.

³¹ Emre DEVECİ. *a.g.m.*

³² İ. Halil BAĞDINLI. *a.g.m.* s. 121.

³³ Atıla YANPAR *a.g.m.* s. 1.

³⁴ Emre DEVECİ. *a.g.m.*

³⁵ Abdullah TEKBAŞ ve Gökhan DÖKMEN. "*Türkiye'de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı*", Maliye Dergisi. Sayı 153. Temmuz-Aralık 2007. s. 212.

³⁶ Esra UYGUN ve Hicran KASA. *a.g.m.* s. 31-32.

toplam vergi gelirinin yaklaşık ¼'ü kadar vergi harcamamız olduğu düşünülürse; bu durum belli imtiyazlı grupları, sektörleri ya da belli birtakım kişileri ortaya çıkarmakta³⁷ ve vergi yükünden muaf olmalarına neden olmaktadır.

Diğer taraftan optimal vergi yükü düzeyinin ne olması gerektiği sorusu, kamu harcama düzeyinin ne olması gerektiği sorusuna bağlıdır. Türkiye'de ekonomik büyüme/istikrar hedefli uygulanabilecek en uygun vergisel teşvik kamu harcamalarını, güvenilir gelir kaynağı ile yani, sağlam vergileme ile karşılanabilecek duruma getirilmesidir³⁸. Dolayısıyla kamu ekonomisinin harcamalar yönünden büyüklüğü vergileme düzeyinin büyüklüğüne göre belirlenmektedir³⁹. Bu doğrultuda vergi yükünün artış oranına paralel olarak kamu harcamalarının da mükelleflere aynı oranda yansması gerekmektedir. Aksi durumda

vergi yükünün mükelleflerin vergi uyumuna negatif etkisi yüksek olmaktadır.

2- LİTERATÜR TARAMASI

Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında genel itibariyle kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisine yönelik ampirik çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Vergi gelirleri ve kamu harcaması üzerinde yapılan çalışmalarda ise, vergi yapısının ve vergi düzeyinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine dair analizler yapılmıştır. Diğer taraftan vergi yükü ve kamu harcamaları ilişkisine yönelik yapılan doğrudan herhangi bir ampirik çalışmaya da rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın literatür özeti, vergi ve kamu harcama ilişkisini inceleyen yerli ve yabancı farklı çalışmaları kapsayacak şekilde belirlenmiş ve bu çalışmalar aşağıdaki tabloda güncel haliyle sıralanmıştır.

Tablo 2: Literatür Özeti

Yazar(lar)	Kapsam ve Dönem	Yöntem	Sonuç
Durkaya ve Ceylan (2007)	Türkiye (1975-2004)	JohansenKo-Entegrasyon TestiGranger Nedensellik Testi	Dolaysız vergiler ile kamu harcamaları arasında nedensel bir ilişki bulunmaz iken; dolaylı vergiler ile kamu harcamaları arasında tek yönlü nedensel bir ilişki bulunmaktadır. Kamu harcamalarının finanse edilmesinde harcama vergileri daha fazla kullanılmaktadır.
Çavuşoğlu (2008)	Türkiye (1987-2003)	Alternatif Ekonometrik Tahmin Yöntemleri Zaman Serileri	Kamu kesimi açısından gelir-gider dengesinde oluşan sapmalar, kamu gelirlerinde oluşan değişimlerle uyum sağlamaktadır.
Ardıç, Erus ve Soydan (2010)	Türkiye (2013)	Yaklaşım İdeal Talep Sistemi	Dolaylı vergilerde meydana gelen artışlar özellikle maddi seviyesi düşük olan kesim üzerinde vergi yükünü artırmaktadır.

³⁷ Emre DEVECİ. *a.g.m.*

³⁸ Atıla YANPAR. *a.g.m.* s. 154.

³⁹ Atıla YANPAR. *a.g.m.* s. 51.

Akçağlayan ve Kayıran (2010)	Türkiye (1987-2005)	Toda-Yamamoto Yöntemleri Hata Düzeltme Modeli	Vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Dökmen (2012)	Seçilmiş OECD Ülkeleri (1994-2007)	Panel Nedensellik Analizi	Vergi gelirleri ve kamu harcamaları arasında pozitif anlamda bir ilişki olduğu kanıtlanmıştır.
Richter ve Dimitrios (2013)	Yunanistan (1833-2009)	Kök Testleri, JohansenEşbütünleşme Yaklaşımı ve Granger Nedensellik Testleri.	Devlet harcamaları ve gelirler arasında uzun vadeli bir ilişki olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmuştur.
Çetintaş ve Baigonushova (2016)	Kırgızistan (1995-2014)	ARDL Yöntemi ve Varyans Ayrıştırma Yöntemleri	Kamu gelirleri ile harcamaları arasında hem kısa hem de uzun dönemde iki yönlü bir ilişki olduğu; fakat harcamaların, gelirler üzerindeki etkisi her iki dönemde nispeten zayıf kalmaktadır.
Aysu ve Bakırtaş (2018)	Türkiye (2006-2017)	Asimetrik Nedensellik Testi	Vergi gelirleri ve kamu harcamaları arasında asimetrik anlamda bir nedensellik bulunmaktadır.
Taha ve Loganathan (2018)	Malezya (1970-2006)	VAR Modeli	Vergi gelirleri ile devlet harcamaları arasında tek yönlü ve çift yönlü nedensellik ile uzun dönemli bir ilişkinin varlığına dair kanıt sunmaktadır.
Çetin ve Karadeniz (2019)	Türkiye (1980-2014)	DOLS Modeli Granger Nedensellik Testi.	Uzun dönemde gelirler ile harcamalar arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu ispatlanmıştır. Kamu gelirleri ile harcamaları arasında uzun dönemde iki taraflı nedensellik ilişkisinin varlığı kanıtlanmıştır.
Adam (2019)	Nijerya 1985-2017	JohansenEşbütünleşme Testi, Artırılmış Dickey Fuller Testi, Granger Nedensellik Testi	Nijerya'da vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasında uzun vadeli önemli bir ilişki ve tek yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.
Yılcı, Şaşmaz ve Öztürk (2020)	Türkiye (2006-2019)	Asimetrik Nedensellik Testi	Uzun dönemde Türkiye'de vergi-harcama hipotezinin geçerli olduğu; kısa, orta ve uzun vadelerde ise asimetrik vergi-harcama hipotezinin geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

3- VERİ VE METODOLOJİ

Bu çalışma ile Türkiye'de vergi yükü ile tam kamusal mallara yönelik kamu harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Veriler 1970 yılından itibaren kullanılabilir olduğundan dolayı analizlerde 1970-2019 dönemi ele alınmıştır. Vergi yükü değişkeni olarak vergi gelirlerinin milli gelire

oranı, kamu harcamaları değişkeni olarak da tam kamusal mallara yönelik kamu harcamalarının gayri safi yurtiçi hâsıladaki payı verileri kullanılmıştır. Veriler OECD veri tabanından elde edilmiştir. Değişkenler doğal logaritmaları alınarak modele dâhil edilmiştir. Araştırma modeli kamu harcamaları bağımlı değişken; vergi yükü ise

bağımsız değişken alınarak kurulmuştur. Kamu harcamalarının $lgov$, vergi yükünün ise $ltax$ olarak gösterildiği araştırma modeli şu şekildedir:
 $lgov=f(ltax)$

3.1- Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Dickey-Fuller'in (1979) geliştirdiği DF birim kök testi, 1. dereceden otoregresif sürece tabi olarak çalışmaktadır ve hata teriminin otokorelasyonsuz olduğunu varsayarak (τ) istatistiğini kullanmaktadır. Ancak bu varsayım her zaman sağlanamayacağından yüksek dereceden otoregresif süreçlerin test edilebilmesi için Dickey-Fuller,

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t, \Delta Y_t = \beta_1 + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \text{ ve} \\ \Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

şeklinde olan kendi modellerine ΔY_t 'nin gecikmeli değerlerini ilave ederek Genişletilmiş Dickey-Fuller testini geliştirmiştir⁴⁰. Testin yokluk hipotezi serinin durağan olmadığını (birim köklü olduğunu) göstermektedir. Testin yokluk hipotezinin reddedilmesi serinin durağan olduğunu göstermektedir.

3.2- Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi

Gregory-Hansen (1996) eşbütünleşme testi, Engle-Granger (1987) eşbütünleşme testine dayanmaktadır. Test, seriler arasındaki uzun dönem ilişkisini belirlerken klasik Engle-Granger yaklaşımına, tek yapısal kırılmaya içsel olarak izin veren, bir kukla değişken (φ) eklemektedir. Test,

Sabitte kırılmaya izin veren
 $y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{1t} + \alpha^T y_{2t} + \varepsilon_t$ (Model CC),

Hem sabitte hem trendde kırılmaya izin veren
 $y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{1t} + \beta t + \alpha^T y_{2t} + \varepsilon_t$ (Model C/T) ve

Rejim değişim modeli olarak da adlandırılan tam kırılmaya izin veren
 $y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{1t} + \alpha_1^T y_{2t} + \alpha_2^T y_{2t} \varphi_{1t} + \varepsilon_t$ (Model C/S)

üç modelle temsil edilmektedir⁴¹. Testin yokluk hipotezi seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi olmama durumunu göstermektedir. ADF^* , Z_1^* , ve Z_0^* olmak üzere üç farklı test istatistiği hesaplayan sınamada test istatistiğinin mutlak değeri, ilgili kritik değerin mutlak değerinden büyük ise yokluk hipotezi reddedilerek seriler arasında tek yapısal kırılma ile birlikte eşbütünleşme ilişkisi vardır denilmektedir.

3.3- Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) Yöntemi

Eşbütünleşik serilerin uzun dönem katsayıları tahmin edilirken sıradan en küçük kareler yönteminin kullanılması otokorelasyon ve içsellik gibi sorunlara neden olarak sapmalı sonuçlar verebilmektedir. Phillips ve Hansen'in (1990) geliştirdiği Tam Değiştirilmiş en küçük kareler yöntemi bu sapmaları gidermek için kullanılan etkin bir tahmin edici olarak görülmektedir. FMOLS tahmincileri, λ_{12} sapma düzeltme teriminin yer aldığı

$$\theta_{FMOLS} = \begin{bmatrix} \beta \\ \gamma \end{bmatrix} = \left(\sum_{t=1}^T X_t y_t - \hat{T} \lambda_{12}^* \right) \left(\sum_{t=1}^T X_t X_t' \right)^{-1} \text{ denkle-}$$

miyle elde edilmektedir⁴². Modele kukla değişkenlerin ilave edilmesiyle yöntem, kırılmalı eşbütünleşme testleri için de kullanılabilir.

3.4- Vektör Hata Düzeltme Modeline (VECM) Dayalı Granger Nedensellik Testi

Granger (1988) tarafından geliştirilen bu

⁴⁰ Domador N. GUJARATI, ve Dawn C. PORTER. (2012). *Temel Ekonometri*, (Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen). Literatür Yayıncılık. 5. Basımdan Çeviri. İstanbul. s.756.

⁴¹ Allan W. GREGORY ve Bruce E. HANSEN. (1996). "Residual-Based Tests For Cointegration In Models With Regime Shifts". Journal of Econometrics. Sayı: 70(1).s.103.

⁴² Peter CB, PHILLIPS ve Bruce E. HANSEN (1990). *Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes*. Review of Economic Studies. Sayı 57(1).s.101-102.

test,vektör otoregresif (VAR) modele dayanan klasik Granger nedensellik testine hata düzeltme terimi olan ECT'nin eklenmesiyle elde edilmektedir.Bu testte nedenselliğin doğru belirlenebilmesi gecikme uzunluğuna bağlı olup testin modelleri aşağıdaki gibidir;

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{k-1} \alpha_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=1}^{k-1} \alpha_{2i} \Delta X_{t-i} + \delta_1 ECT_{t-1} + u_{1t}$$

$$\Delta X_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{k-1} \beta_{1i} \Delta X_{t-i} + \sum_{i=1}^{k-1} \beta_{2i} \Delta Y_{t-i} + \delta_2 ECT_{t-1} + u_{2t}$$

Modelde ΔY_{t-i} ve ΔX_{t-i} kısa dönem nedensellik ilişkilerini göstermekteyken ECT hata düzeltme terimi uzun dönem nedenselliği ifade etmektedir. Modelin çalışabilmesi için hata düzeltme teriminin anlamlı ve negatif olması istenmektedir. Testin yokluk hipotezleri "X, Y'nin

Granger nedeni değildir/ Y, X'in Granger nedeni değildir" şeklindedir.Testte, test istatistiğinin mutlak değeri, ilgili kritik değerlerin mutlak değerinden büyük ise yokluk hipotezleri reddedilerek "X, Y'nin Granger nedenidir/ Y, X'in Granger nedeni" denilmektedir.

4- AMPİRİK SONUÇLAR

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi incelemekten önce değişkenlerin durağanlık seviyeleri tespit edilmelidir. Bunun için ADF birim kök testi uygulanmıştır. Tablo 3'te yer alan birim kök testi sonuçlarında hem kamu harcamaları hem de vergi yükü serilerinin seviye değerlerinde birim kök içerdikleri ve %1 önem düzeyinde fark durağan olduğu görülmektedir.

Tablo 3: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

	<i>lgov</i>		<i>ltax</i>	
	Seviye	Birinci Fark	Seviye	Birinci Fark
Test İstatistiği	-2.500955	-7.994103***	-1.547212	-6.514530***
% 1	-4.156734	-3.574446	-4.156734	-3.574446
% 5	-3.504330	-2.923780	-3.504330	-2.923780
% 10	-3.181826	-2.599925	-3.181826	-2.599925

Not: ***, %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Değişkenlerin I(1) sürecine tabi olması durumunda değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi eşbütünleşme testi ile sınanabilmektedir. Bu ilişkinin tespitinde analiz döneminde yapısal dönüşüm yaşanmış olması ihtimalinden dolayı tek yapısal kırılmaya izin veren Gregory-Hansen eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Tablo 4'te sabitte

kırılmalı, sabitte ve trendde kırılmalı ve rejimde kırılmalı model sonuçları yer almaktadır. Model 2 ve Model 4'e göre %5 düzeyinde, Model 3'e göre %1 düzeyinde seriler arasında eşbütünleşik ilişki bulunmaktadır. Yapısal kırılma tarihi ise bütün modellerde 1982 yılı olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4: Gregory-HansenEşbütünleşme Testi Sonuçları

ADF Prosedürü	Model 2	Model 3	Model 4
Test İstatistiği	-4.892063**	-5.714083***	-5.052453**
%1	-5.13	-5.45	-5.47
%5	-4.61	-4.99	-4.95
%10	-4.34	-4.72	-4.68
Kırılma Yılı	1982	1982	1982

Not: **, ***, sırasıyla %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Uzun dönemde birlikte hareket ettiği tespit edilen seriler arasındaki katsayılar FMOLS yöntemi ile tahmin edilmiştir. Kırılma yılı olarak tespit edilen 1982 yılı kukla değişken olarak modele dâhil edilmiştir. İki değişken arasındaki uzun dö-

nem katsayısı pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Tahmin sonuçlarına göre vergi yükündeki %1'lik artış kamu harcamalarının payında %0,51'lik artış sağlamaktadır.

Tablo 5: Uzun Dönem Katsayıların Tahmini

Bağımlı Değişken: <i>lgov</i>	Katsayı	Std. Hata	t İstatistiği	Olasılık
<i>ltax</i>	0.510103	0.188347	2.708316	0.0095
<i>kukla</i>	-0.317914	0.070811	-4.489611	0.0000
<i>c</i>	0.478277	0.438233	1.091378	0.2809
<i>@trend</i>	0.009486	0.004820	1.968011	0.0552
R²	0.805156			

Uzun dönemde ilişkili olduğu tespit edilen seriler arasındaki kısa dönem dinamikleri hata düzeltme yöntemiyle tespit edilebilmektedir. Değişkenlerin fark değerleriyle modele dâhil edildiği hata düzeltme modelinde uzun dönem tahmininden elde edilen kalıntıların bir gecikmeli değeri hata düzeltme parametresini göstermektedir.

Tablo 6' da hata düzeltme parametresi (ect(-1)) beklendiği gibi 0 ile -1 arasında ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Buna göre uzun dönemde meydana gelen sapmaların %40,9'u bir sonraki dönemde düzelerek uzun dönem denge değerine yaklaşmaktadır.

Tablo 6: Hata Düzeltme Modeli

Bağımlı Değişken: $\Delta lgov$	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
$\Delta ltax$	0.386414	0.214760	1.799288	0.0787
<i>ect(-1)</i>	-0.409174	0.120573	-3.393572	0.0014
<i>c</i>	0.006996	0.013609	0.514087	0.6097

Aralarında eşbütünleşme ilişkisi bulunan seriler arasındaki nedensellik ilişkisi VECM'e dayalı Granger nedensellik testiyle tahmin edilebilmektedir. Bunun için öncelikle gecikme uzunluğunun

belirlenmesi gerekmektedir. VAR analiziyle elde edilen sonuçlara göre bütün bilgi kriterlerinin gösterdiği gibi uygun gecikme uzunluğu 1 olarak alınmalıdır.

Tablo 7: Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
1	107.0919	NA	3.88e-05*	-4.482256*	-4.323243*	-4.422689*
2	107.4576	0.667919	4.54e-05	-4.324245	-4.006221	-4.205111
3	110.4847	5.264463	4.75e-05	-4.281944	-3.804907	-4.103243
4	113.1387	4.384868	5.06e-05	-4.223422	-3.587373	-3.985154

Tablo 8'deki nedensellik testi sonuçlarına göre kısa dönemde herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilemezken uzun dönemde vergi yükünden kamu harcamalarına doğru tek yönlü

nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre vergi yükündeki artışlar uzun dönemde tam kamusal mallara yönelik kamu harcamalarının payında artışlara neden olacaktır.

Tablo 8: VECM'e Dayalı Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	Kısa Dönem Nedensellik (x^2)		Uzun dönem Nedensellik
Δ	Δgov	Δtax	ECT
Δgov	-	0.177854 (0.6732)	-0.033590 (0.6516)
Δtax	0.722097 (0.3955)	-	-0.267168 (0.0210)**

Not: Parantez içindekiler anlamlılık değerlerini göstermektedir. **, %5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

SONUÇ

Türkiye'de vergi yükü, daha çok dolaylı vergiler üzerinde kalmakta ve kamu harcamaları ağırlıklı olarak dolaylı vergiler ile karşılanmaktadır. Dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu bir vergi sisteminde ise gelir dağılımında eşitliği sağlamak pek de mümkün olarak görülmemektedir. Bu durum, Türkiye'de bir yandan vergi tabanının genişlemesine yönelik yapısal bir vergi reformunun yapılamadığını, bir yandan kayıtlı mükelleflerin vergi yükünü ağırlaştırdığını diğer yandan ise yapılan harcamaların olması gerektiği şekilde finanse edilemediğini kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla Türkiye'nin, adil bir vergileme sistemini sağlama bakımından olumsuz bir vergi yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan gelişmiş olan ülkelerde dolaylı vergiler ile dolaysız vergiler arasında ideal ölçünün ne olduğu konusunda ise herhangi bir görüş bulunmamaktadır. Ancak genel itibariyle toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payı ile dolaysız vergilerin payının birbirine yakın olması gerektiği ancak dolaysız vergilerin dolaylı vergilere göre biraz daha fazla olmasının uygun olduğu görüşü hâkimdir.

Bu çalışmada Türkiye'de kamu harcamaları ile vergi yükü ilişkisi 1970-2019 dönemi özelinde analiz edilmiştir. Birinci farklarında durağan olan seriler arasındaki ilişki tek yapısal kırılmalı Gregory-Hansen eşbütünleşme testiyle sınanmıştır. Bütün modellerde aralarında eşbütünleşik ilişki olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. FMOLS

tahminine göre uzun dönemde vergi yükündeki %1'lik artışın tam kamusal mallara yönelik kamu harcamalarının payını %0,51 arttırdığı tespit edilmiştir. Vektör hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testi sonuçları ise vergi yükünden kamu harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak Türkiye, vergi yükünün adil ve dengeli bir dağılımı için vergi tabanının genişlemesine yönelik yapısal bir vergi reformunu gerçekleştirmelidir. Dolaylı vergilerin oranlarını düşürmek veya dolaysız vergilerin oranlarını artırmak yerine kayıt dışı kalan kazançları vergi sistemine dâhil etmelidir. Ayrıca vergi gelirlerinin etkinliği açısından uygulanabilirliği kaybedilmiş olan vergi harcamalarının da yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Zira istisna ve muafiyet gibi teşvikler belli birtakım kişilere veya imtiyazlı gruplara sunulduğundan hem vergi gelirlerini azaltmakta hem de vergi yükünün kayıtlı mükellefler üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan optimal kamu harcaması düzeyi, optimal vergi yükü düzeyine bağlı tutulmaktadır. Bu anlamda adil bir vergileme sistemi oluşturulmasıyla birlikte kamu harcamalarının, vergi yükü ile paralel olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu durum, mükelleflerin vergi uyumuna pozitif etkisi bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAM, Z. (2019). *An Analysis of the Relationship between Tax Revenue and Public Expenditure in Nigeria*. Lisans Tezi. Grin.
- AKÇAĞLAYAN, A. ve KAYIRAN, M. (2010). *"Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Gelirleri: Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma"*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. Sayı 5(2).
- AKDOĞAN A. (1999). *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- ARDIÇ, O. P., ERUS, B., SOYDAN, G. (2010). "An evaluation of indirect taxes in Turkey". *Economics Bulletin*. AccessEcon. Cilt 30(4).
- AYSU, A. ve BAKIRTAŞ D. (2018). *"Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri Arasındaki Asimetrik Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği"*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 51.
- BAĞDINLI, İ. H. (2016). *Vergi Yükü ve Vergi Rekabeti*, Sorumlu Vergicilik – KPMG.
- BERKSOY, T. ve DEMİR, İ. (2014). *"Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye'de Vergi Yükü Üzerinde Politik Etkiler"*. 19. Türkiye Maliye Sempozyumu. Antalya/Belek.
- ÇALCALI, Ö. (2013). *"Kamu Maliyesi Perspektifinden Adam Smith"*. *International Journal of Economic and Administrative Studies*. Sayı 11.
- ÇAVUŞOĞLU, A. T. (2008). *"Türkiye'de Kamu Gelirleri ve Harcamaları Arasındaki İlişki Üzerine Ekonometrik Bir Analiz"*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 20.
- ÇETİN, M. ve KARADENİZ, F. (2019). *"Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamaları Arasındaki İlişki: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi"*. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 5(2).
- ÇETİNTAŞ, H. ve BAIGONUSHOVA D. (2016). *"Devlet Harcamaları ve Gelirleri Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi: Kırgızistan Örneği"*. *International Conference On Eurasian Economies*.
- ÇİFTÇİ, T. E., KILIÇER, E., PEKER, İ. (2012). *"Vergi Yükünün Düşürülmesine İmkân Yaratılması Bağlamında Alternatif Gelir Kaynakları"*. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. Sayı 2.
- DEVECİ, E. *"2020'de Neye ne Kadar Vergi Ödedik? Ozan Bingöl 15 Soruda Anlattı"*. *Sözcü Gazetesi*. 16 Ocak 2021. (www.sozcu.com.tr/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.
- DEMİR, İ. C. (2013). *Türkiye'de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*. DORA. Afyonkarahisar.

- DICKEY, D. A. ve FULLER, W. A. (1979). "Distribution Of The Estimators For Autoregressive- ve Time Series With A Unit Root". Journal of American Statistical Association. Sayı 74.
- DÖKMEN, G. (2012). "Kamu Harcamaları ve Kamu Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Nedensellik Analizi". Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 2.
- DURKAYA, M. ve CEYLAN, S. (2007). "Kamu Harcamalarının Finansmanında Vergi Bileşenlerinin Rolü ve Mali Aldanma". H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 2.
- ENGLE, R. F. ve GRANGER, C. W. (1987). "Co-integration and error correction: Presentation, estimation and testing". Econometrica. Sayı 55.
- EĞİLMEZ, M. "Vergi Yüğü". 9 Aralık 2012. (www.mahfiiegilmez.com/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.
- GRANGER, C. W. J. (1988). "Some Recent Development In a Concept of Causality". Journal of Econometrics. Sayı 39 (1-2). ([https://doi.org/10.1016/0304-4076\(88\)90045-0](https://doi.org/10.1016/0304-4076(88)90045-0)). Erişim tarihi: 16 Haziran 2021.
- GREGORY, A. W. ve HANSEN, B. E. (1996). "Residual-Based Tests For Cointegration In Models With Regime Shifts". Journal of Econometrics. Sayı: 70(1).
- GUJARATI, D. N. ve PORTER, D. C. (2012). *Temel Ekonometri*, (Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen). Literatür Yayıncılık. 5. Basımdan Çeviri. İstanbul. (Orijinal Yayın Tarihi 2009).
- KANETİ, S. (1986/1987). *Vergi Hukuku*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını. İstanbul.
- KORKMAZ, E. (1998). *İktisadi Gelişme ve Mali Sistem*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- OKTAR, A. (2014). *Vergi Hukuku*. Türkmen Kitabevi. İstanbul.
- PHILLIPS, P. C. ve HANSEN, B. E. (1990). *Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes*. Review of Economic Studies. Sayı 57(1).
- RAKICI, C. ve VURAL, T. (2011). "Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yüğü Ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı". Ekonomi Bilimleri Dergisi. Sayı 2.
- RICHTER, C. ve DIMITRIOS, P. (2013). "Tax and spend, spend and tax, fiscal synchronisation or institutional separation? Examining the case of Greece". Romanian Journal of Fiscal Policy. Sayı 2(7).
- ROSHAIZA, T. ve NANTHAKUMAR, L. (2008). "Causality Between Tax Revenue and Government Spending in Malaysia". The International Journal of Business and Finance Research. Sayı 2.
- SARAÇ, T. B. (2015). "Vergi Yüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği". Maliye Dergisi. Sayı 169.
- ŞAHİN, A. (2009). *Türkiye'de Optimal Mali Kurallar Açısından Vergi Politikaları ve Vergi Yüğü Değerlendirmeleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Isparta.
- TEKBAŞ, A. ve DÖKMEN G. (2007). "Türkiye'de Vergi Yüğü'nün Bölgesel Dağılımı", Maliye Dergisi. Sayı 153.
- TÜRK, İ. (1992). *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği. "Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergiler". (www.seffaflik.org/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.
- UYGUN, E. ve KASA, H. (2017). "Vergi Yüğü Kavramı: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinin Karşılaştırılması". International Journal of Academic Value Studies. Sayı 14.

- YANPAR, A. (2007). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara.
- YILANCI, V., ŞAŞMAZ, M. Ü., ÖZTÜRK, Ö. F. (2020). "Türkiye'de Kamu Harcamaları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Frekans Alanda Asimetrik Testinden Kanıtlar". *Sayıştay Dergisi*. Sayı 116.
- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (www.mevzuat.gov.tr/). Erişim tarihi: 15 Haziran 2021.